

MUUTOKSEN TUKEMINEN JA LUOTTAMUKSEN ASEMA SIJAISHUOLLON AIKAISESSA VANHEMMUUSTYÖSSÄ

Sari Landin
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän avoin yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Sosiaalitieteet
Tekijä Landin Sari	
Työn nimi Muutoksen tukeminen ja luottamuksen asema sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 26 + liitteet
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä tutkielma käsittelee lastensuojelun sijaishuollon aikaista vanhemmuustyötä sosiaalisen muutostyön ja luottamuksen näkökulmista. Tarkastelen aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella, onko sijaishuollon aikainen vanhemmuustyö luonteeltaan muutosta tukevaa sosiaalityötä. Tarkastelen erityisesti työskentelyn tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta sekä sosiaalityöntekijän ja vanhempien välisen yhteistyön toimivuutta. Selvitän lisäksi, minkälainen asema luottamuksella on sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä.</p> <p>Tutkielman teorettinen viitekehys muodostuu sosiaalisesta muutostyöstä; työskentelyn tavoitteellisuudesta ja suunnitelmallisuudesta, asiakkaan ja työntekijän välisestä yhteistyösuhteesta sekä luottamuksen asemasta tässä suhteessa. Lisäksi avaan teoriaosuudessa lastensuojelulain näkökulman sijaishuollon aikaiseen vanhemmuustyöhön.</p> <p>Tutkielman metodina on systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Aineisto koostuu yhdestä tieteellisestä artikkelista, yhdestä käytäntötutkimuksesta, kahdesta lisensiaatintutkimuksesta ja yhdestä väitöskirjasta vuodelta 2011–2016.</p> <p>Aineistosta nousee esiin puutteita sijaishuollon aikaisen vanhemmuustyön suunnitelmallisuudessa ja tavoitteellisuuudessa. Huostaanotettujen lasten vanhempien saama muutoksen tuki näyttää pirstaleisena ja koordinoimattomana. Lastensuojelulain edellyttämä vanhemmuuden tukemisen suunnitelma tehdään vain pienelle osalle vanhemmista. Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa näyttää vähäisenä ja vaatii vanhemmalta runsaasti omaa aktiivisuutta. Vanhemmilla on kokemuksia arvostuksen ja kunnioituksen puutteesta ja välinpitämättömyydestä heitä kohtaan. Myös tiedonsaanti lapsen asioissa kuvautuu puutteellisenä. Aineistosta nousee esiin luottamuspula lastensuojelua kohtaan. Luottamuksen rakentamista hidastavina tekijöinä nähdään lastensuojelun toimintakulttuuri, holhoava ja kontrolloiva suhtautuminen ja sosiaalityöntekijöiden runsas vaihtuvuus.</p>	
Asiasanat lastensuojelu, sijaishuolto, sosiaalinen muutostyö, luottamus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Kirjallisuuskatsaus vaiheittain Salmisen (2011, 10-11) esittelemän Finkin mallin mukaan	14
---------	---	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SOSIAALISEN MUUTOSTYÖN ELEMENTIT	4
2.1	Tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus.....	4
2.2	Työntekijän ja asiakkaan välinen yhteistyösuhde.....	7
2.3	Luottamus yhteistyösuhteessa	9
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN.....	13
3.1	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset.....	13
3.2	Tutkimusprosessi	14
3.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	16
4	TUTKIMUSTULOKSET	17
4.1	Työskentelyn tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus.....	17
4.2	Sosiaalityöntekijän ja vanhemman välinen yhteistyösuhde.....	19
4.3	Luottamuksen asema.....	21
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	24
	LÄHTEET	26
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kandidaatintutkielmani aihe nousee lastensuojelun sijaishuollon alueelta. Suomen lastensuojelulain perustana on Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (60/1991), Suomen perustuslaki (731/1999) sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999). Näissä kaikissa korostetaan perheen olevan ensisijainen kasvuympäristö lapselle, ja velvoitetaan yhteiskuntaa tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lastensuojelulaissa säädetään tarkasti lapsen huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta. Lastensuojelulaki korostaa avohuollon tukitoimenpiteiden ensisijaisuutta, ja huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lain 40 § sanoo, että lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Myös silloin, jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään, on näihin toimenpiteisiin ryhdyttävä. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimenpiteet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne olisivat osoittautuneet riittämättömiksi, ja sijaishuollon arvioidaan olevan lain 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaisia.

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuoltoa voidaan järjestää laitoshoidona, perhehoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, esimerkiksi hoitona terveydenhuollon yksikössä. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti, enintään kuuden kuukauden ajaksi myös kotiinsa tai vanhempiensa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Sijaishuollon järjestämistapa valitaan lapsen yksilöllisten tarpeiden ja sijaishuoltoon johtaneiden syiden ja perustelujen edellyttämällä tavalla. Lapsen palvelujen tarve on arvioitava lasta sijaishuoltoon sijoitettaessa, ja lapsen palvelujen runsaus ja niiden luonne vaikuttavat siihen, millä tavoin sijaishuolto järjestetään. Lapsen sijoittaminen kotiin voidaan tehdä esimerkiksi silloin, kun valmistellaan lapsen kotiinpaluuta kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen. Tällöin voi olla tarkoituksenmukaista, että lapsen huostaanottoa ei lopeteta välittömästi

lapsen palattua sijaishuoltopaikasta kotiin asumaan, vaan lapsen ja kodin tilannetta seurataan tietyn asiakassuunnitelmassa määritellyn ajan. Tänä aikana tehdään päätös siitä, voidaanko huostaanotto lopettaa, vai onko sitä ja kodin ulkopuolista sijoitusta tarpeen jatkaa. Mikäli edellytykset huostaanotolle lakkaavat väliaikaisen kotiin sijoittamisen aikana, huostaanotto on lopetettava. Näin ollen huostaanoton jatkamisen edellytyksiä on arvioitava jatkuvasti väliaikaisen kotiin sijoittamisen aikana. (Räty 2019, 475–476.)

Vanhemmuus ei pääty huostaanottoon ja sijoitukseen. Lapsen on tärkeä tietää, että vanhemmat eivät ole hylänneet häntä eikä hän ole syypää siihen, että hänet on erotettu vanhemmistaan. Lapsen sopeutuminen sijaishuoltopaikkaan on edellytys sijaishuollon vaikuttavuudelle. Lapsen vanhemmat voivat auttaa lasta tässä sopeutumisessa, mutta he tarvitsevat usein tukea siihen. Vanhempien voi olla vaikea hyväksyä lapsen kiintymistä sijaisvanhempiin tai muihin häntä hoitaviin aikuisiin. Jotta vanhemmat voivat toimia sijaishuollon aikana vanhemmuudessaan tavalla, josta on hyötyä lapselle, heidän tulee olla tietoisia oman vanhemmuutensa merkityksestä lapsen kehityksessä. Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollon aikana on yksilöllistä riippuen kunkin perheen tarpeista. Ensisijaisesti tulee pyrkiä hyvään vuorovaikutukseen vanhempien kanssa ja pitää vanhemmat aktiivisesti mukana työskentelyssä. Toimiva yhteistyö vanhempien kanssa tukee sekä sijaishuollon tavoitteiden että lapsen edun toteutumista. (Vanhempien tukeminen sijaishuollon aikana 2022.)

Suomessa asuu huostaanotettuna ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna noin 11 200 lasta ja nuorta. Uusien huostaanottojen määrä on kasvanut vuosittain aivan viime vuosia lukuun ottamatta, jolloin luku on kääntynyt pienoiseen laskuun. Vuonna 2021 tehtiin noin 1600 uutta huostaanottoa. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi, mutta tilastojen mukaan huostaanottoja puretaan kuitenkin erittäin harvoin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2018 julkaistun raportin mukaan kerran tehty huostaanotto jatkuu usein lapsen täysi-ikäistymiseen saakka. (Suomen virallinen tilasto.) Sijaishuollon kustannukset ovat Suomessa lastensuojelun kokonaiskustannusten suurin menoerä. Vuonna 2020 lastensuojelun kokonaiskustannukset olivat yhteensä 1,2 miljardia. Sijaishuollon osuus kustannuksista oli 73 % eli noin 8.7 miljoonaa euroa. Sijaishuollon kustannukset ovat kaksinkertaistuneet vuodesta 2006, ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa on noussut vakava huoli tästä noususta. (Suomen virallinen tilasto.) YK:n lapsen oikeuksien komitea esitti vuonna 2011 huolen Suomelle antamissaan loppupäätelmissään sekä toistuvien huostaanottojen ja sijoitusten kasvusta että sen tuen vähäisyydestä, jota biologiset vanhemmat saavat perheen jälleenyhdistämiseksi (YK 2011).

Huostaanottojen taustalla olevat syyt ovat moninaisia ja voivat liittyä esimerkiksi vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmiin, vanhemmuuden taitojen puutteisiin, kodin olosuhteisiin tai lapsen omaan oireiluun. Huostaanoton purkaminen edellyttää siihen johtaneiden syiden poistumista, ja tämä vaatii usein vanhempien elämäntilanteessa tapahtuvia pysyviä muutoksia. Vaikka sijaishuolto osoittautuisikin

pitkäaikaiseksi ratkaisuksi, lapsen yhteys vanhempiin säilyy, ja vanhemmat tarvitsevat tukea voidakseen toteuttaa vanhemmuuttaan lasta hyödyttävällä tavalla.

Kiinnostus aiheeseen on herännyt työskennellessäni lastensuojelun sijaishuollossa sosiaaliohjaajana. Sekä omaan työkokemukseni että julkisuudessa käytyjen keskustelun perusteella minulle on välittynyt viesti siitä, että lapsen vanhemmat kokevat jäävänsä varsin yksin lapsen huostaanoton jälkeen. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aikana vanhempia tuetaan usein lapsen kasvatustehtävässä erilaisin tukitoimin, esimerkiksi perhetyön avulla. Onko niin, että lapsen siirtyessä sijaishuoltoon työskentely keskittyy lapseen ja sijaishuoltopaikan aikuisiin vanhempien jäädessä taka-alalle?

2 SOSIAALISEN MUUTOSTYÖN ELEMENTIT

2.1 Tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus

Sosiaalisen muutostyön orientaatiossa työn sisällöllisiä elementtejä ovat asiakkaan kanssa yhdessä sovitut toimenpiteet yhdessä sovitun tavoitteen edistämiseksi sekä asiakkaan ja työntekijän välinen suhde (Kananaja 2017b, 446). Myös Juhilan (2018) mukaan sosiaalityön muutosorientaatioon liittyy tavoitteellisuus ja tavoitteiden asettaminen. Tavoitteellinen työskentely on usein portaittaista; pienistä muutoksista edetään kohti suurempia muutoksia niin, että asiakkaan toimijuus lisääntyy vähitellen. Sosiaalityössä tätä muutosta kohti parempaa kuvataan usein erilaisilla metakäsitteillä kuten kuntoutuminen, voimaantuminen, valtautuminen, toipuminen tai selviytyvyyden ja osallisuuden lisääntyminen. (emt., 87.)

Sosiaalityössä kuntoutuminen tarkoittaa kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä ja vähittäistä elämänhallinnan vahvistumista siten, että syrjäytymisen uhka vähenee tai jopa väistyy. Kuntoutumisen tavoitteena käytetään usein voimaantumisen ja valtautumisen käsitteitä. Voimaantumisen voidaan ajatella liittyvän yksilön sisäiseen prosessiin, ja valtautumisen taas yksilön ja ympäristön väliseen prosessiin. (Juhila 2018, 90; Raunio 2004, 55.) Toipumisen käsitettä käytetään erityisesti päihde- ja mielenterveysyössä. Toipuminen voi tarkoittaa paitsi toipumista jostain riippuvuudesta, myös toipumista leimaavasta kohtelusta tai toipumista osana jotakin yhteisöä. Selviytyvyys eli resilienssi tarkoittaa kykyä toipua erilaisista kriiseistä ja vastoinkäymisistä, ja osallisuus taas kuulluksi tulemista ja kuulumista johonkin. (Juhila 2018, 91–92.)

Juhilan (2018) mukaan sosiaalityölle on ominaista lineaarinen aikakäsitys. Tämä näkyy käytännössä siten, että sekä ihmisen elämän että asiakkuuden ajatellaan etenevän vaiheittain suunnitellussa järjestyksessä. Elämäntapahtumat asettuvat ajassa etenevälle janelle, jossa mennyttä elämää tulkitaan nykyisyyttä selittävänä tai ymmärrettäväksi tekevästä jo elettyä elämää, ja tulevaisuuteen suuntaudutaan rationaalisena projektina, jolla on tietty päämäärä. Tämä rationaalisuus ilmenee sekä lainsäädäntöön

perustuvissa asiakassuunnitelmissa että asiakkuusprosessin pilkkomisessa alkuarviointiin, toimenpidesuunnitelmaan, interventioihin ja asiakkuuden lopettamiseen. Lineaarissa prosessimallissa painottuu se, että päämääränä on muutos kohti parempaa verrattuna tämänhetkiseen tilanteeseen. (emt., 94–96.)

Juhila (2018) jäsentää asiantuntijuutta horisontaaliseksi ja vertikaaliseksi asiantuntijuudeksi. Horisontaalisessa asiantuntijuudessa ongelmanmäärittely nähdään asiakkaan ja työntekijän välisenä vuorovaikutuksellisenä toimintana sen sijaan, että ongelmanmäärittely tapahtuisi vertikaalisesti työntekijän toimesta ylhäältä alaspäin asiakkaaseen nähden. Vuorovaikutuksellisesti tapahtuvassa ongelmanmäärittelyssä asiakkaan tietoja ja taustaa tulkitaan ja arvioidaan yhdessä ja pyritään muodostamaan yhteisymmärrys muutosta vaativista asioista sekä muutokseen tähtäävistä interventioista. Tällöin asiakkaat nähdään vahvoina toimijoina asiantuntijoina omassa elämässään ja sen jäsentämisessä. Näin ollen ongelmien paikantamisessa ja tulkinnassa sekä interventioiden suunnittelussa käytetään sosiaalityöntekijän ja asiakkaan jaettua asiantuntijuutta. Tätä horisontaalista asiantuntijuutta korostetaan myös lainsäädännössä. Käytännön sosiaalityössä molempia muutos- ja ongelmaratkaisutyön tapoja käytetään rinnakkain. Lastensuojelun sosiaalityössä arvio lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden ja palvelujen tarpeesta tehdään usein työntekijäpainotteisesti, mutta ongelmien tarkempi määrittely ja interventioiden pohtiminen ja suunnittelu voidaan tehdä horisontaalisesti yhdessä vanhempien kanssa, jolloin heidät kohdataan omaa elämäänsä rakentavina ja suunnittelevina asiantuntijoina. Mikäli asiakkaalla ei ole voimavaroja osallistua omien ongelmien määrittelyyn tai interventioiden suunnitteluun, horisontaalinen työote voi tarkoittaa asiakkaan kuulemistä ja hänestä huolta pitämistä sen sijaan, että häntä velvoitetaan jaettuun asiantuntijuuteen. (emt., 61–63.)

Huostaanottoon johtaneisiin tekijöihin vanhempien elämänhallinnassa tai olosuhteissa pyritään vaikuttamaan sosiaalityön keinoin tarjoamalla vanhemmille tukea muutostyössä. Pösön (2016) mukaan lainsäädännön linjaus huostaanoton väliaikaisuudesta ja pyrkimyksestä perheen jälleenyhdistämiseksi on osoitus siitä, että vanhempien ja heidän olosuhteidensa uskotaan voivan muuttua niin, että lapsen paluu syntymävanhempien luo on todennäköistä. Muutokseen uskotaan, eikä vaikeitakaan vanhempien ongelmia haluta nähdä pysyvinä. (emt., 25.) Kuten Hämeen-Anttila (2017, 238) toteaa, huostaanotto ja sijaishuoltoon siirtyminen on kriisi, jossa sekä lapsi että vanhemmat tarvitsevat tukea. Lastensuojelulain 30 §:n mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelman laatiminen voi olla tarpeetonta esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhempien olinpaikka ei ole selvillä tai heillä on niin vakavia päihde- tai mielenterveysongelmia, etteivät he kykene osallistumaan suunnitelman laatimiseen.

Tavoitellun muutoksen saavuttamiseksi voidaan käyttää apuna ammattikäytännöissä toimiviksi osoitettuja interventioita. Huostaanottoon johtaneissa tilanteissa perheen ongelmat ovat usein toisiinsa kietoutuneita kimppuja, jolloin interventioita täytyy suunnata samanaikaisesti useisiin ongelmiin. Interventioissa on aina kyse

ihmisten elämään puuttumisesta ja seuraukset ovat asiakkaille merkittäviä. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että nämä ongelmat ja niiden ratkaisemiseksi suunnitellut interventiot määritellään huolellisesti. Tämä sosiaalisten ongelmien tulkintatyö on keskeinen osa sosiaalityötä. (Juhila 2018, 61.) Työskentelyn edetessä tilannetta ja muutostyön tavoitteiden saavuttamista tulee arvioida säännöllisesti. Säännöllisen ja jatkuvan arvioinnin tarkoituksena on auttaa asiakasta pohtimaan paitsi omia odotuksiaan tuen suhteen, myös omaa sekä työntekijän osuutta muutostyössä. (Kananoja 2017a, 188.)

Muutokseen tähtäävä, kuntouttava sosiaalityö vaatii usein moniammatillisia työkäytäntöjä ja sektorirajojen ylittämistä esimerkiksi sosiaalityön ja terveydenhuollon välillä. Kuntouttavan sosiaalityön keskeisiä ammattikäytäntöjä ja työmenetelmiä ovat psykososiaalinen työ, voimaannuttavat työotteet, tilannearviot, palvelusuunnitelmat sekä palveluohjaus. (Karjalainen 2017, 249–252.) Kananoja (2017b) toteaa, että erityisesti silloin, kun tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen muutos, tarvitaan usein monen intervention toisiaan täydentävää ja samansuuntaista auttamisen kokonaisuutta. Moniammatillisessa yhteistyössä yhteisenä lähtökohtana tulee olla asiakkaan tilanne, johon jokainen ammattilainen tuo oman osaamisensa. Näin luodaan toisiaan täydentävien auttamistoimenpiteiden kokonaisuus asiakkaan tilanteen parantamiseksi. (emt., 447.) Vanhemmuuden tukemisen suunnitelmassa tulee kuvata, millä tavoin eri viranomaisten kanssa tehdään yhteistyötä ja tarvitaanko asiassa yhteistä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 39 §:n 3 momentin tarkoittamaa monialaista yhteistä suunnitelmaa. Kaikki ne tarpeet ja keinot suunnitelmallisen taloudellisen tuen, palvelujen ja sosiaalityön järjestämiseksi, joilla pyritään vanhempien kanssa yhdessä työskentelyn huostassapidon lopettamiseen, tulee myös kuvata suunnitelmassa. Näin määritellään perheen jälleenyhdistämisen ehtoja. (Räty 2019, 259.)

Asiakkaan tilanne voi toisinaan olla kuitenkin sellainen, että hän ei kykene orientoitumaan riittävästi tulevaisuuden suunnitteluun esimerkiksi asiakassuunnitelmaa tehtäessä. Esimerkiksi erilaiset kriisit, mielenterveys- ja päihdeongelmat tai fyysiset sairaudet saattavat aiheuttaa sen, että asiakkaalla ei ole energiaa muuhun kuin jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen. Tällaisissa tilanteissa työntekijän tulee muutosorientaation sijaan turvata arjen jatkuvuus niin, että asiakkaalla säilyy ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tällainen huolenpidollinen ja kannatteleva työote edellyttää, että palvelujärjestelmässä on riittävästi matalan kynnyksen auttamisen muotoja, joissa asiakkaan ei edellytetä sitoutuvan muutokseen. Asiakkaan elämäntilanne voi vaihdella asiakkuuden aikana niin, että toisinaan hän kykenee suunnitelmalliseen muutostyöhön ja toisinaan tarvitsee huolenpidollista työtettä. Työntekijän tulee kyetä joustamaan työskentelyssään asiakkaan tarpeiden mukaisesti. (Juhila 2018, 97–101.)

2.2 Työntekijän ja asiakkaan välinen yhteistyösuhde

Särkelän (2011, 27) mukaan auttamistyön edellytyksenä on luoda asiakkaaseen sellainen suhde, jossa asiakas haluaa työskennellä ja jossa työntekijä haluaa auttaa asiakastaan. Hyvä työskentelysuhde on vastavuoroinen, jossa työntekijä subjektivoi asiakasta rinnalleen pohtimaan asiakkaan tilannetta eri näkökulmista. Jos työntekijä on aina oikeassa, asiakkaan oikeassa olemiselle ei jää tilaa, ja aidolta dialogilta putoaa pohja. Hyvä yhteistyösuhde ei yleensä synny hetkessä, vaan työntekijän on rakennettava sitä yhdessä asiakkaan kanssa. Hyvin etenevän työskentelyn yksi tulos on hyvä yhteistyösuhde, joka on lähes välttämätön silloin kun halutaan saada aikaan myönteisiä muutoksia asiakkaan tilanteessa. Sosiaalialan työntekijällä on eettinen vastuu ylläpitää ja kehittää sellaista ammattitaitoa, että työntekijä pystyy hankalissakin tilanteissa luomaan asiakkaisiin auttamista suosivan suhteen. Nujerrettu, alistettu ja loukattu asiakas ei pysty sen muutoksen subjektiksi, johon häntä ollaan saattelemassa. Asiakas ei ole muutostyön kohde vaan sen toteuttaja, ja tämän vuoksi häntä on autettava omaa elämäänsä ohjaavaksi subjektiksi. Jos asiakasta loukataan, hänen itsetuntoaan nujerretaan tai muuten heikennetään hänen subjektiivuttaan, heikennetään samalla muutostyön edellytyksiä. (emt., 28–29.)

Raunio (2004, 128–129) mukaan sosiaalityön työskentelyn lähtökohtana tulisi olla asiakkaan ymmärrys omasta tilanteestaan ja tilanteen ratkaisusta, ja työntekijän tehtävänä on tukea asiakkaan ymmärrystä ja muutoshalukkuutta. Kananoja (2017a) toteaa, että ”sosiaalityössä keskeinen sosiaalisen työskentelyn väline on asiakkaan ja sosiaalityöntekijän yhteistyö ja sitä toteuttava asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutussuhde.” Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde on myös työväline muutoksen aikaansaamisessa, hyvä suhde toimii muutostyön katalysaattorina ja tukena. Hyvä vuorovaikutussuhde edellyttää luottamuksen rakentumista ja luottamus toimii muutostyön pääomana. Asiakkaiden voi kuitenkin olla vaikea luottaa viranomaisiin ja palvelujärjestelmiin. Mikäli asiakas ei luota siihen, että yhteinen työskentely voi olla hyödyllistä, muutoksia voi olla vaikea saada aikaan. (emt., 181–182.)

Särkelän (2011) mukaan hyvän asiakassuhteen elementtejä ovat hyväksyminen, välittäminen, luottamus ja työntekijän jämäkkyys. Hyvän suhteen edellytys on, että asiakas kokee työntekijän hyväksyvän hänet sellaisen kuin hän on. Jos asiakas kokee, että työntekijä esittää hänelle sellaista muutostoitetta, johon hän ei ole valmis, hän kokee, että tullakseen hyväksytyksi hänen tulee muuttua. Jotta asiakas lähtisi toteuttamaan muutosta, hänen omanarvontuntonsa ja itseluottamuksensa tulisi kasvaa, ja tämä on mahdollista vain, jos hän kokee, että hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on nyt. Asiakas tulee siis hyväksyä sellaisenaan, ja jos ja kun hän haluaa muutosta, muuttumaan pyrkivänä henkilönä. Jotta suhde muodostuisi kehitystä tukevaksi, muutosvaatimuksen tulisi kohdistua molempiin osapuoliin. Työntekijä voi toimia esimerkiksi miettimällä, mitä hän voi osaltaan tehdä ja miten toimia asiakkaan auttamiseksi. Muutoksen kohteena on asiakkaan lisäksi työntekijän ja asiakkaan välinen

vuorovaikutussuhde. Työntekijän halu kehittyä auttamisprosessissa muuttaa suhteen luonnetta olennaisesti. Itselleen muutosvaatimuksia kohdistava henkilö ei ole samalla tavalla uhkaava kuin toista muuttamaan pyrkivä. Näin ollen vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa tulee muutettavaksi myös ammattiauttajan oma toiminta. (emt., 31–32.)

Asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hänen tekonsa hyväksytään kritiikittä. Asiakas ja hänen tekonsa tulee pyrkiä ajatuksellisesti erottamaan kohtaamistilanteissa. Asiakas otetaan yhteistyökumppaniksi tutkimaan hänen tekojaan ja toimintaansa. Asiakkaan rikollisille tai väkivaltaisille teoille ei tule osoittaa hyväksyntää, vaan työntekijän tulee yhdessä asiakkaan kanssa liittoutua asiakkaan ongelmia vastaan. Työskentelyn tarkoituksena on tukea asiakkaan pyrkimyksiä voittaa ongelmallinen käyttäytyminen. Liittoutuminen tapahtuu asiakkaan voimavarojen ja tavoitteiden kanssa, ei hänen ongelmiensa. Asiakkaan hyväksymiseen liittyy myös työntekijän position hyväksyminen. Työntekijä ei voi onnistua työssään, jos hän ei saa apua autettavaltaan. Työskentelysuhteen tulee olla sellainen, jossa autettava suostuu auttamaan työntekijää auttamaan. Kyseessä on suhde, jossa työntekijällä on annettavana asiakkaalle jotain sellaista, joka auttaa häntä suoriutumaan jatkossa paremmin. Jotta työntekijä pystyy auttamaan, asiakkaan on autettava työntekijää ymmärtämään tilannettaan, ja hänen on toimittava muutoksensa varsinaisena subjektina työntekijän tukiessa hänen muutostyötään. Asiakkaan tulisi motivoitua työntekijän yhteistyökumppaniksi, ja tämä edellyttää riittävää yhteistä ymmärrystä niistä asioista, mitä on tärkeä käsitellä. Asiakkaan motivoituminen edellyttää lisäksi yhteisymmärrystä työtavoista, suhteen luonteesta ja ennen kaikkea tavoitteista ja muutospyrkimyksistä. (Särkelä 2011, 32–34.)

Usein riittävä työskentelysuhteen taso on asiallisen neutraali suhde, jossa voidaan tutkia ja arvioida asiakkaan tilannetta ja tehdä auttavia interventioita. Mitä parempi suhde työntekijän ja asiakkaan välille syntyy, sitä vaikeampien asioiden käsittelyä suhde kestää ja kannattelee. Työntekijän tuleekin säädellä työskentelysuhteen laatua tutustuessaan asiakkaan tilanteeseen. Emotionaalisesti latautuneessa työskentelysuhteessa asiakas kokee, että työntekijä todella välittää hänestä, ja työntekijä tulee merkitykselliseksi ja tärkeäksi henkilöksi asiakkaan elämässä. Jos työntekijä on asiakkaalle merkityksetön ja jopa vastenmielinen, asiakas tuskin ottaa työntekijän ehdotuksia vakavasti ja lähtee niitä pohtimaan. Asiakas suhtautuu myönteisesti virheitäkin tekevään työntekijän, joka suhtautuu asiakkaaseen myönteisesti ja kunnioittavan arvostavasti. Välittävällä suhtautumisella on myös emotionaalisesti korjaava merkitys sellaiselle asiakkaalle, joka on jäänyt vaille riittävää välittämistä ja ymmärtämistä. Hyvässä ja merkittävässä suhteessa työskenteleminen vaatii työntekijältä korkeaa eettistä tasoa ja valta-asetelman väärinkäytön välttämistä. Mikäli työntekijä ei tunnista omaa asemaansa työskentelysuhteessa, hän kykenee vahingoittamaan asiakasta auttamisen sijaan. (Särkelä 2011, 38–40.)

Työntekijältä edellytetään jämäkkyyttä asiakkaan auttamisessa. Kun asiakkaan ja työntekijän välille on muodostunut hyvä yhteistyösuhde, ja asiakkaan tilanne ja tarpeet on empaattisella ja ymmärtäväisellä työskentelyotteella kartoitettu, asiakas voi

tarvita työntekijältä jämäkkää tukea toisin toimimiseen. Hyvässä työskentelysuhteessa asiakas luottaa siihen, että työntekijä toimii hänen parhaakseen ja vaatii häneltä asioita koska välittää hänestä. Mitä parempi asiakassuhde on, sitä paremmin asiakas kestää työntekijän vaatimuksia. Oikeassa tilanteessa tapahtuva vaativuus on asiakkaan arvostamista ja luottamista hänen tietoihinsa ja taitoihinsa. Joillekin työntekijöille voi olla ominaista empaattinen välittäminen ja huolenpito, ja hyvän asiakassuhteen luominen on heille helppoa, kun taas vaativuus ja jämäkkyys voi olla heille haasteellista. Joillekin työntekijöille taas jämäkkyys ja vaativuus voivat olla luontaisia, mutta hyvien ja välittävien suhteiden luominen tuottaa vaikeuksia. Jotkut työntekijät tarvitsevatkin työyhteisöllistä tukea jämäkkyydelleen ja toiset empaattisuudelleen. (Särkelä 2011, 40–41.)

Lastensuojelun sosiaalityölle on ominaista tuen ja kontrollin samanaikaisuus. Työntekijöiden tulee toisaalta tarjota palveluja ja tukea vanhempia vanhemmuussuhteisiin liittyvissä huolenpidon ja kasvatuksen riskitilanteissa ja toisaalta arvioida, valvoa, muokata ja toisinaan järjestää vanhemmuussuhteista uudelleen jopa vastoin asianosaisten tahtoa. (Pösö 2007, 65.) Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen voi tapahtua vanhempien vastustaessa sitä voimakkaastikin. Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat voivat johtaa tilanteisiin, joissa lapsen oikeutta olla yhteydessä vanhempiinsa sijaishuollon aikana voidaan joutua rajoittamaan lapsen turvallisuuden ja edun takaamiseksi. Toisinaan taas lapsi saattaa käyttäytyä tavoilla, joissa hänelle tulee asettaa rajoja hänen kasvunsa, kehityksensä ja terveytensä turvaamiseksi. Tällaiset rajoitustoimenpiteet eivät aina ole omiaan lisäämään vanhempien luottamusta työntekijää kohtaan. Työntekijän näkökulmasta toimenpiteen tarkoituksena on suojella lasta, mutta asianosaiset voivat kokea tilanteen työntekijän kontrollointina. Kananojan (2017a) mukaan olennaista näissä tilanteissa on se, että asiakas saa oikean tiedon, ja sosiaalityöntekijä perustelee ratkaisunsa asiakkaalle ymmärrettävässä muodossa. Asiakkaan tyytymättömyydelle tulee antaa tilaa, ja hänelle tulee antaa tietoa käytettävissä olevista valitusmahdollisuuksista. Kontrollia voidaan toteuttaa siten, että vahvistetaan ja tuetaan asiakasta vastuun ottamisessa omasta toiminnastaan. Mikäli asiakkaan ja työntekijän välinen suhde toimii hyvin, ristiriitoja, erimielisyyksiä ja erilaisia odotuksia päästään käsittelemään keskustelemalla yhteistyössä. (emt., 183–184.)

2.3 Luottamus yhteistyösuhteessa

Onnistuneen yhteistyösuhteen edellytyksenä on asiakkaan luottamus työntekijään ja siihen instituutioon, jossa hän työskentelee. Luottamus on monimerkityksinen asia, ja sen määritelmä vaihtelee tieteenaloittain. Psykologiassa luottamuksen ajatellaan olevan persoonallisuus- tai luonteenpiirre, taloustieteilijät puhuvat luottamuksesta osana sosiaalista pääomaa, filosofiassa taas on toisistaan varsin poikkeavia määritelmiä ja tulkintoja luottamuksesta. (Kotkavirta 2001, 57.) Sosiologisesta näkökulmasta

katsottuna luottamus näyttäytyy sekä yksilöiden välisissä suhteissa että sosiaalisissa systeemeissä, ja sosiologien mukaan ilman luottamuksen sosiaalista ulottuvuutta ja ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita ei tarvittaisi myöskään luottamusta (Raatikainen 2015, 23). Yhden määritelmän mukaan luottamuksella tarkoitetaan optimista asennetta toisen hyväntahtoisuuteen ja kykyyn vaikuttaa myönteisellä tavalla vuorovaikutukseen, sekä odotusta siitä, että toinen kokee hänelle osoitetun luottamuksen myönteisesti. Luottamuksen ajatellaan tavallisesti liittyvän ihmisten välisiin suhteisiin, mutta luottamusta voidaan osoittaa myös erilaisia asioita kohtaan. Yksilön identiteetin ja henkilökohtaisen hyvinvoinnin kannalta voi instituutioihin luottaminen olla merkityksellistä, koska ihmisten suhteet instituutioihin ovat emotionaalisia. Instituutioilla voi olla joko yksilöllistä identiteettiä edistäviä tai taannuttavia vaikutuksia, joten niillä on monin tavoin vaikutuksia siihen, keitä ja millaisia me olemme. (Kotkavirta 2001, 57–60.)

Ihmisen varhaisvuodet ovat tärkeitä persoonallisuuden kehittymisen kannalta, ja varhaislapsuuden kokemukset vaikuttavat siihen, kuinka ihminen oppii luottamaan toisiin ihmisiin. Perusluottamus toiseen ihmiseen kehittyy pienen lapsen ja hänen hoitajiensa välisessä vuorovaikutussuhteessa. Lapsi oppii kokemuksen kautta uskomaan siihen, että hoitaja tulee takaisin, vaikka ei olisi koko ajan läsnä. Lapsena syntynyt perusluottamuksen tunne auttaa myöhemmin elämässä torjumaan pelkoa ja ahdistusta. Traumaattiset kokemukset lapsuudessa ja epäonnistunut sosialisatio taas vaikuttavat heikentävästi ihmisen kykyyn luottaa aikuisena toisiin ihmisiin. (Ilmonen ja Jokinen 2002, 70.)

Sosiaalityössä asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus tarkoittaa sitä, että yhdessä pyritään johonkin hyvään, johon kumpikin osapuoli sitoutuu. Työntekijät korostavat usein vaitiolovelvollisuutta ja työskentelyn luottamuksellisuutta. Vaitiolovelvollisuus on kuitenkin vain yksi osa luottamuksellista työskentelysuhdetta. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa keskeistä on, että yhdessä pyritään asiakkaan hyvään, eikä tehdä mitään asiakasta loukkaavaa. Mikäli joudutaan tekemään ei-toivottuja ratkaisuja, suhteessa tulee olla varmuus siitä, että mitään ei tehdä toisen vahingoittamisen tarkoituksessa. Sekä asiakkaan että työntekijän on liitouduttava sen tavoitteen taakse, että asiakas haluaa hyvää elämää. Erimielisyyttä tulee usein niistä keinoista, joilla siihen pyritään. Jos työntekijän esittämät keinot ovat sellaisia, joita asiakas ei koe mielekkäiksi tai ne ovat hänelle sillä hetkellä mahdottomia, on luonnollista, että asiakas ei motivoitu keinojen käyttöön. Vaatiikin sekä asiakkaalta että työntekijältä kärsivällisyyttä sellaisten keinojen ja mahdollisuuksien löytämiseen, jotka ovat molempien hyväksyttävissä, ymmärrettävissä ja toteutettavissa niin, että asiakkaan tilanne paranee. Koska sosiaalityön asiakkailla on usein kokemuksia siitä, että heidän luottamuksensa on petetty, ei voida pitää lähtökohtana sitä, että asiakas luottaa työntekijään. Työntekijän on voitettava asiakkaan luottamus yhteistyön aikana, ja tähän saattaa kuluakin pitkäkin aika. Työntekijä voi olla asiakkaan elämässä ensimmäinen henkilö, johon hänellä on syntymässä luottamuksellinen suhde. Tämä voi jo sellaisenaan olla asiakkaalle emotionaalisesti korjaava kokemus. (Särkelä 2011, 34–36.)

Luottamuksellisen työskentelysuhteen rakentuminen voidaan ajatella kolmivaiheisena prosessina. Luottamuksen tunteminen toista ihmistä kohtaan on hyvin yksilöllistä. Näin ollen luottamuksen rakentumisen aloitusvaihe voi olla hyvinkin erilainen eri asiakassuhteissa. Joidenkin kohdalla ensikohtaaminen voi johtaa luottamuksen syntymiseen nopeasti, kun taas toisen asiakkaan kohdalla ensikohtaaminen on luonteeltaan sellainen, jossa luottamusta ei synny. Asiakkaalla voi olla aiempien kokemusten vuoksi varauksellinen tai jopa yhteistyötä vastustava asenne työntekijää kohtaan. Työskentelysuhteen aloitusvaiheessa luottamuksen herättämiseksi on tärkeää kohdella asiakasta kunnioittavasti, ystävällisesti ja ilman kiirettä. Asiakas tulee kohdata myös tunnetasolla, ei vain nopeaan ratkaisuun pyrkien. Työntekijän on tärkeä osoittaa tuntemansa huoli välittämisenä ja empatiana. Asiakkaan tilanteen vähätely tai yleistäminen heikentävät luottamuksen syntymistä. (Raatikainen 2015, 70–71.)

Luottamuksellisen työskentelysuhteen toisessa vaiheessa luottamusta rakennetaan ja ylläpidetään, tai asiakasta houkutellessa luottamukseen, jos sitä ei aloitusvaiheessa syntynyt. Mikäli asiakas ei kuitenkaan ole valmis vastaanottamaan luottamusta tai ei sitä halua, sitä ei voida hänelle väkisin antaa. Asiakassuhteessa voidaan tulla tilanteeseen, jossa luottamuksellista asiakasprosessia ei synny, ja tämä täytyy hyväksyä. Luottamusta rakennetaan, vahvistetaan ja ylläpidetään jatkuvana prosessina ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Luottamuksen ylläpitämisen kannalta tiedonkulku on oleellista. Kun kaikki osapuolet tietävät mitä tavoitellaan, kuka on vastuussa mistäkin, ja mikä on kulloinkin ajankohtainen tilanne, luottamus säilyy yhteistyösuhteessa. Asiat, prosessi ja päätökset tulee perustella asiakkaalle, samoin kuin toimenpiteiden taustalla olevat viralliset mekanismit. Vaikeissa tilanteissa työntekijällä tulee olla emotionaalista herkkyyttä nähdä tilanne asiakkaan näkökulmasta, ja kykyä puhua vaikeistakin asioista asiakasta kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla. Työntekijän tulee tuntea myös hyvän hallinnon periaatteet ja huolehtia niiden toteutumisesta asiakastyössä. Luottamuksen säilymistä edesauttaa se, että työntekijä noudattaa vaitiolovelvollisuuttaan, eikä käytä tietoja asiakasta vastaan ilman laillista perustetta. (Raatikainen 2015, 72–73.) Työntekijän asiantuntemus edesauttaa asiakkaan luottamuksen saavuttamista. Asiantuntijuudesta puhuttaessa voidaan erottaa annettu ja ansaittu luottamus. Ilmonen ja Jokinen (2002, 89–90) sekä Raatikainen (2015, 81) esittelevät Harrèn (1999) näkemyksen, jonka mukaan annettu luottamus tarkoittaa selaista yksilön käyttäytymistä, jota hänen roolistaan ja asemastaan on yleisesti kohtuullista odottaa. Esimerkiksi lääkäriin voidaan yleisesti luottaa sen vuoksi, että hän edustaa tuota ammattia (Raatikainen 2015, 81). Lastensuojelun sosiaalityöntekijä saattaa olla lähtökohtaisesti epäluotettava, koska julkisessa keskustelussa puhutaan heistä usein negatiivisesti kasvottomina virkamiehinä, jotka ottavat lapsia huostaan perusteettomasti. Ansaittu luottamus taas on sellaista luottamusta, joka saavutetaan vuorovaikutuksen tuloksena (Harrè 1999 Ilmosen ja Jokisen 2002, 90 mukaan).

Luottamuksellisen työskentelysuhteen kolmannessa vaiheessa työskentelyä aletaan lopettamaan. Tällöin on tärkeää huolehtia siitä, että kaikki asianosaiset tietävät, milloin ja miten yhteistyö päättyy. Näin vältetään turhiin odotuksiin liittyviltä

pettymyksiltä. Jos prosessin viimeinen vaihe hoidetaan puutteellisesti, huonot kokemukset voivat siirtyä asiakkaan seuraaviin kohtaamisiin ammattilaisten kanssa. Prosessin yhteinen arviointi asiakkaan kanssa johtaa parhaimmillaan asiakkaan voimaantumiseen ja luo pohjaa myös työntekijän tuleville työskentelyprosesseille. (Raatikainen 2015, 73–74.)

Rakenteellisilla tekijöillä on osansa luottamuksellisen työskentelysuhteen kaikissa vaiheissa. Mikäli työntekijä vaihtuu prosessin aikana, luottamus murenee ja sen rakentaminen voidaan joutua aloittamaan alusta. Organisaatioiden jäsenyneet toimintatavat ja toimintakulttuurit edistävät luottamuksen ylläpitämistä asiakkaan ja työntekijän välisessä työskentelysuhteessa. (Raatikainen 2015, 72.)

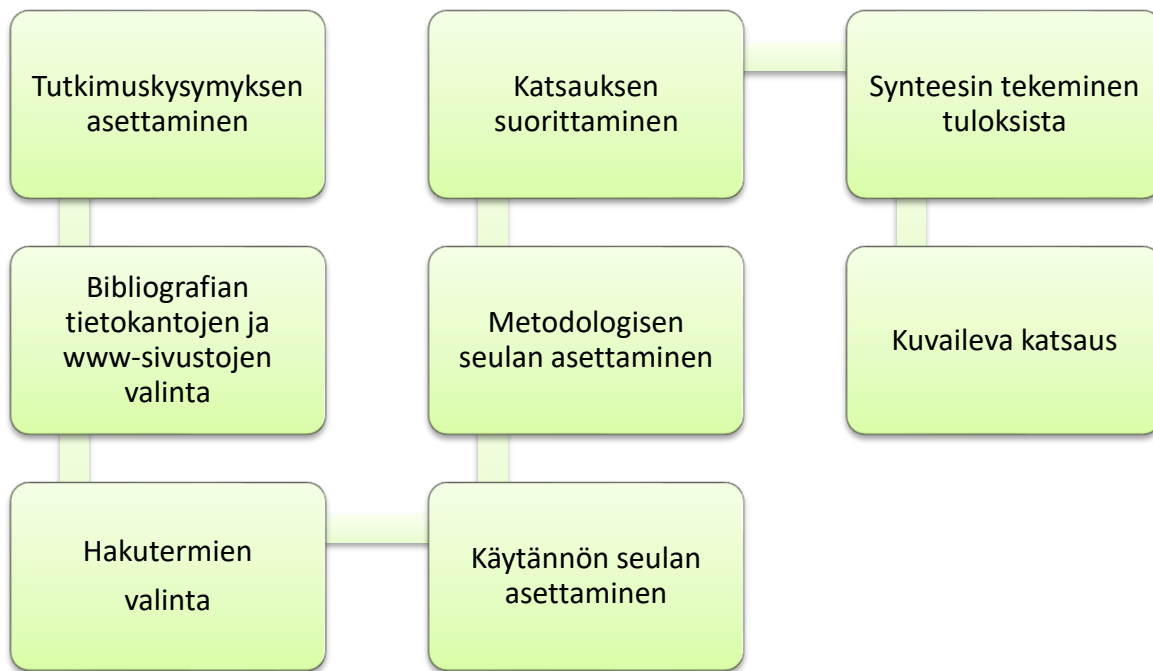
Vallan ja luottamuksen sosiaaliset mekanismit ovat lähellä toisiaan. Vaikka valtakäyttö sulkee luottamuksen pois, on teoriassa mahdollista, että valta ja luottamus ovat toisilleen rinnakkaisia. Poissulkemisen ajatus lähtee siitä, että valtaa käyttämällä luottamus tuhotaan. (Ilmonen ja Jokinen 2002, 105.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on aina valta-asemassa suhteessa asiakkaaseen. Valtaa käytettäessä luottamukseen sisältyvä riski siitä, että toinen toimii vastoin sovittua, minimoidaan toista kontrolloimalla (Ilmonen ja Jokinen 2002, 105).

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Toteutin tutkielmani ohjeistuksen mukaisesti kirjallisuuskatsauksena, joka on yksi laadullisen tutkimuksen metodeista. Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsauksen avulla kootaan tutkimustuloksia, jotka ovat perustana uusille tutkimustuloksille. Kirjallisuuskatsauksen avulla laaditaan kokonaiskuva tietystä asiakokonaisuudesta, ja katsauksella pyritään ongelmien tunnistamiseen (emt., 3). Hirsjärvi ym. (2009) esittävät, että kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on osoittaa, minkälaisista näkökulmista aiheesta on tehty aiempia tutkimuksia, ja kuinka nyt tehtävä tutkimus liittyy aiempiin tutkimuksiin. Salminen (2011, 5) esittelee Finkin määritelmän, jonka mukaan ”tutkimuskirjallisuuteen perustuva kirjallisuuskatsaus on systemaattinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä, jolla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden, tiedemiesten ja käytännön asiantuntijoiden valmiina oleva ja julkaistu tutkimusaineisto.”

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tietystä aihepiiristä tehtyjen aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä laadittu tiivistelmä (Salminen 2011, 9). Tuomen ja Sarajärven (2018, 101) mukaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan syventää tietoa sellaisesta aiheesta, josta on jo valmiina aiempia tutkimuksia ja niiden tuloksia. Olen valinnut systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tutkielmani metodiksi, koska tarkoitukseni on tunnistaa, arvioida ja koota yhteen sijaishuollon vanhemmuustyöskentelystä olemassa oleva tutkimustieto. Tämä tutkielma on tehty Finkin mallin mukaisesti, jonka Salminen (2011, 10–11) esittelee. Mallissa on seitsemän vaihetta: tutkimuskysymyksen asettaminen, bibliografian tietokantojen ja www-sivujen valitseminen, hakutermien valitseminen, käytännön seulan asettaminen, metodologisen seulan asettaminen, katsauksen suorittaminen sekä synteysin tekeminen tuloksesta.

KUVIO 1 Kirjallisuuskatsaus vaiheittain Salmisen (2011, 10–11) esittelemän Finkin mallin mukaan

Tässä tutkielmassa selvitän onko aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä havaittavissa asiakkaan muutostyötä tukevia elementtejä. Selvitän lisäksi, mikä asema luottamuksella on sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä.

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat :

- ✓ Onko sijaishuollon aikainen vanhemmuustyö tavoitteellista ja suunnitelmallista, muutosta tukevaa sosiaalityötä ?
- ✓ Tukeeko sosiaalityöntekijän ja vanhemman välinen yhteistyösuhde vanhempaa muutokseen ?
- ✓ Mikä on luottamuksen asema sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä ?

3.2 Tutkimusprosessi

Oma tutkimusprosessini alkoi mielenkiinnostani lastensuojelun sijaishuollossa tehtävää työtä kohtaan. Tutustuin aluksi aiemmin tehtyihin systemaattisiin kirjallisuuskatsauksiin saadakseni käsityksen tutkimusmenetelmästä ja

tutkimusprosessista. Sen jälkeen tutustuin kirjallisuuden avulla sosiaalisen muutostyön ja luottamuksen käsitteisiin sekä yleisesti että lastensuojelun kontekstissa. Lisäksi tarkastelin teemaa lastensuojelulain pohjalta, ja muodostin niistä tutkielman taustoituksen ja teoreettisen viitekehyksen. Aaltio ja Puusa (2020, 182) toteavat kokemuksen kautta saadun omakohtaisen kiinnostuksen auttavan tutkijaa tiedonhankinnassa. Oma kokemukseni lastensuojelun kentällä helpotti tiedonhakuani merkittävästi, koska käsitteet olivat entuudestaan tuttuja. Havaitsin oman kiinnostukseni kasvavan tutkimuksen aikana erityisesti sitä kohtaan, kuinka asiakkaan ja työntekijän välinen suhde vaikuttaa asiakkaan muutosmotivaatioon. Varsinaisen kirjallisuuskatsauksen tekemisessä noudatin Salmisen (2011, 10-11) esittelemää Finkin mallia.

Laadin ensin alustavat tutkimuskysymykset, jotka tarkentuivat vielä myöhemmin tutkimuksen aikana. Tämän jälkeen valitsin aineistohaussa käytettävät tietokannat. Tietokantojen valinnassa pyrin mahdollisimman kattavaan tulokseen suomalaisista tutkimuksista tai artikkeleista, joissa on käsitelty sijaishuollon aikaista työskentelyä lapsen vanhempien kanssa. Sähköisiksi tietokannoiksi valitsin seuraavat tietokannat : JYKDOK-kirjaston kokoelmat, Arto-verkossa saatavat, Melinda, Janus-lehti.

Prosessin kolmannessa vaiheessa määrittelin hakutermit, joilla lähdin tietokannoista aineistoa etsimään. Tein testihakuja erilaisilla hakusanoilla ja niiden yhdistelmillä. Lopulta hakutermeiksi valikoituivat huostaanotto ja sijaishuolto. Tein kaikista tietokannoista kaksi erillistä hakua edellämainituilla hakutermeillä. Lisäksi asetin aineistolle seuraavat rajaus- ja sisäänottokriteerit :

Aika : Vuodesta 2008 alkaen tehdyt tutkimukset

Kieli : suomi

Sisältö : Tarkastellaan sijaishuollon aikaista työskentelyä lapsen vanhemman kanssa

Tieteellinen taso : Vertaisarvioidut artikkelit, väitöskirjat ja lisensiaatintutkimukset.

Rajasin aineiston koskemaan vuodesta 2008 alkaen tehtyjä tutkimuksia, sillä nykyinen lastensuojelulaki on astunut tuolloin voimaan, ja halusin tarkastella vanhempien kanssa tehtävää työtä nimenomaan nykyisen lastensuojelulain voimassaoloaikana. Olen kuvannut aineiston haun liitteessä 1. Sähköisiin tietokantoihin tekemiäni hakujen lisäksi etsin aineistoa manuaalisesti tarkastelemalla sekä valitsemani aineiston että muiden aiheesta tehtyjen kandidaatintutkielmien ja pro gradu-tutkimusten kirjallisuusluetteloja. Tällä tavalla en kuitenkaan löytänyt lisää tutkimuksen kannalta relevanttia aineistoa.

Neljännessä vaiheessa tarkastelin hakukoneiden antamia tuloksia, ja valitsin niistä otsikoiden perusteella lähempään tarkasteluun ne tutkimukset, jotka vastasivat parhaiten tutkimuskysymyksiini. Viidennessä vaiheessa tutustuin näiden tutkimusten sisällysluetteloihin ja tiivistelmiin, ja valitsin joukosta ne, joissa aiheena oli sijaishuollon aikainen työ lapsen vanhempien kanssa. Hakuja tehdessäni havaitsin, että

aiheesta on tehty vain vähän vertaisarvioituja tutkimuksia Suomessa. Kandidaatintutkielmia ja pro gradu-tutkimuksia sen sijaan aiheesta on tehty erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana melko runsaasti. Valitsin aineistoksi lopulta viisi tutkimusta, joista yksi on väitöskirja, yksi tutkimusartikkeli, kaksi lisensiaatintutkimusta ja yksi vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli.

Kuudennessa vaiheessa tutustuin valitsemieni tutkimusten sisältöön ja laadin niistä kokoavan taulukon, joka on liitteessä 2. Aineiston järjestämisen apuvälineenä käytin apuna teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, että Kynkään ym. (2011) mukaan kirjallisuuskatsauksessa sisällönanalyysi ei ole varsinaisen analyysin väline, vaan vain apuväline aineiston järjestämisessä. Kun sisällönanalyysiä käytetään vain apuvälineenä, aineisto saadaan useimmiten järjesteltyä ja ryhmiteltyä jo alaluokkia luokittelemalla ilman, että pyritään aineiston abstrahointiin, kuten yleensä tehdään laadullisessa tutkimuksessa. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston luokittelun viitekehyksenä käytetään käsitteitä, jotka nostetaan teoriasta tai ne ovat muuten valmiina. (emt., 101.)

Seitsemännessä eli viimeisessä vaiheessa tein tuloksista synteesin ja kirjoitin niistä kuvailevan katsauksen.

3.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus kietoutuvat Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan toisiinsa. Luotettavan ja eettisesti onnistuneen tutkimuksen perustana on laadukas toimintasuunnitelma, hyvin suunniteltu tutkimusasetelma sekä hyvin tehty raportointi. (emt., 111.) Juuti ja Puusa (2020) toteavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden muodostuvan kolmesta elementistä ; uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Tutkimusraportin avulla tutkija vakuuttaa lukijat siitä, että aineisto on kerätty ja analysoitu asianmukaisesti, ja lähestymistavat ja menetelmät on hyvin perusteltu. Eettisyys puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkimuksesta ei aiheudu haittaa siihen osallistuville tai muille siihen liittyville tahoille. Lisäksi huolellinen perehtyminen tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön ja monen eri näkökulman huomioon ottaminen tutkimusprosessin aikana kohentavat tutkimuksen koherenssia ja luotettavuutta. (emt., 167–168.) Tutkimusaiheen valinnassa tutkijan tulee toimia vastuullisesti ja arvioida aiheen eettisyyttä. Oleellista on sen pohtiminen, miksi ja kenen ehdoilla tutkimus tehdään. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 114.)

Tutkimusraportissani kerron tarkasti vaihe vaiheelta tutkielman etenemisestä ja perustelen käyttämäni tutkimusmetodin ja analyysimenetelmän. Olen perehtynyt aiheeseen huolellisesti sekä omassa työssäni että tutkimuskirjallisuuden avulla. Tutkielma on ohjeistuksen mukaisesti kirjallisuuskatsaus, jossa käytetään valmista aineistoa. Uskon valmiin tutkimustiedon tiivistämisestä olevan hyötyä niin lastensuojelun asiakkaille kuin alan ammattilaisillekin.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Työskentelyn tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus

Aineistosta nousee esiin puutteita sijaishuollon aikaisen vanhemmuustyön suunnitelmallisuudessa ja tavoitteellisuudessa. Pitkänen (2011) havaitsi tutkimuksessaan, että lapsen sijoituksen aikana vanhempien kuntoutumiseen liittyvät palvelut ovat vähäisiä ja työskentely vanhemman kanssa on koordinoimatonta. Vanhemmuuden tukemisen suunnitelma oli laadittu vain pienelle osalle tutkimukseen osallistuneista vanhemmista. Työskentelyn tavoitteet saattoivat olla epäselviä tai puuttua kokonaan, ja asiakkaan ja työntekijän näkemykset avun tarpeesta poiketa toisistaan. Yhdelle vanhemmista vanhemmuuden tukemisen suunnitelma oli postitettu kotiin ilman että vanhempi oli edes tiennyt suunnitelman laatimisesta. Vanhemmilla oli myös kokemuksia siitä, että sosiaalityöntekijä asettuu asiakkaan yläpuolelle. (emt., 39–65.) Tämä kuvastaa sosiaalityöntekijän vertikaalista työtettä, ja asiakkaan osallisuus ongelmanmäärittelyssä ja interventioiden suunnittelussa jää toteutumatta. Horisontaalinen työote mahdollistaisi yhteisen ymmärryksen muodostumisen muutosta vaativista asioista ja motivoisi asiakasta muutokseen.

Hiltusen (2015) tutkimukseen osallistuneita äitejä huostaanotto aktivoi etsimään apua itselleen ja he pääsivätkin päihdekuntoutukseen. Tuen tarpeen selkeä ja systemaattinen määrittely kuitenkin puuttui, ja avun saaminen edellytti äideiltä runsaasti omaa aktiivisuutta. (emt., 170.) Gauffin (2012) havaitsi omassa tutkimuksessaan vanhemmuuden tukemisen suunnitelman laatimisen olevan harvinaista. Äideillä oli odotuksia suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta sosiaalityöstä sijaishuollon aikana, ja he toivoivat apua esimerkiksi vanhemmuuden puutteiden korjaamiseksi. Äidit peränkuuluttivat sijaishuollon aikaiselta sosiaalityöltä lastensuojelulakiin kirjattuja asioita ja toimintatapoja, suunnitelmallista ja tavoitteellista, dokumentoitua sosiaalityötä. (emt., 76–78.)

Sijaishuollon sosiaalityössä vanhemmuuden tukemisen suunnitelma on väline asiakkaan ja työntekijän yhteiseen tilanteen arviointiin. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa suunnitelman laatimisesta. Vanhempien tuen tarpeiden mukaisesti suunnitelman laatiminen voidaan tehdä yhdessä muun sosiaali- ja terveystoimen edustajan kanssa, jolloin kyseeseen voi tulla esimerkiksi päihde- tai mielenterveyskuntoutuksen palvelujen suunnittelemine. Suunnitelmaan tulee sisällyttää kaikki ne palvelut, joita vanhemmilla jo on tai heille on suunnitteilla, sekä suunnitelma siitä, miten nämä palvelut sovitetaan yhteen lastensuojelun järjestämän tuen kanssa. (Räty 2019, 259.)

Palveluohjauksen puute nousee aineistossa vahvasti esiin. Vanhemmat kertovat kokemuksiinsa siitä, etteivät tiedä minkälaisia palveluja heille on saatavilla, ja vanhemman oma aktiivisuus on avainasemassa palvelujen saamisessa (Pitkänen 2011; Hiltunen 2015; Gauffin 2012; Tuovinen-Kakko 2011). Pitkäsen (2011, 76) ja Gauffinin (2012, 82) havaintojen mukaan vanhemmat ovat epätietoisia siitä, miten asioiden tulee muuttua, jotta lapsen kotiutuminen sijaishuollosta olisi tulevaisuudessa mahdollista.

Vanhemmuuden tukemiseksi tehtävässä suunnitelmassa arvioidaan vanhemman tuen ja palveluiden tarvetta, ja sen yhtenä tavoitteena on tukea ja edistää viranomaisille kuuluvan perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta. Palvelutarpeen arvioinnin lisäksi suunnitelmassa on arvioitava sitä, millaisella vanhemmalle järjestettävällä erityisellä tuella voitaisiin edistää perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta. Suunnitelman tulisi olla yhdessä asiakkaan kanssa pohdittu, ja hyvä asiakassuunnitelma mahdollistaa asiakkaalle hänen tarpeidensa mukaiset palvelut ja voi olla asiakkaalle apuna hänen oman elämänsä jäsentämisessä. (Sijaishuollon asiakassuunnitelma 2022.)

Sosiaalityötä voidaan kuvata prosessina, jossa keskeisenä elementtinä on asiakkaan ja työntekijän yhteinen arviointi siitä, mihin tekijöihin ja minkälaisin keinoin työskentelyllä haetaan muutosta (Kananoja 2017a, 187). Suunnitelmallisessa muutostyössä asiakas ja sosiaalityöntekijä siis paikantavat asiakkaan elämässä huolia ja ongelmia, joihin he lähtevät yhdessä ja suunnitelmallisesti hakemaan muutosta (Juhila 2018, 61.) Sosiaalityön lähtötilanteen kartoitus ja tilannearviointi on sosiaalityön perusosaamista, ja se tulee tehdä perusteellisesti etenkin silloin, kun asiakkaalla on monialaisia ja pitkäaikaisia ongelmia. Lastensuojelussa vanhemmilla ei ole aina selkeää kuvaa siitä, minkälaisia muutoksia heiltä odotetaan. Tämän vuoksi työskentelyn tavoitteista tulee käydä avointa keskustelua etenkin, jos osapuolten näkemykset muutoksen tavoitteista eroavat toisistaan. Avoimuus ja pelisääntöjen selkeys luovat vanhan pohjan muutostyölle. Sosiaalityön eettinen ja ammatillinen vastuu edellyttää työskentelyn ja tavoiteltujen muutosten etenemisen arviointia yhteistyössä asiakkaan kanssa. Mikäli yhdessä sovituilla toimenpiteillä ei ole toivottua vaikutusta, tilannetta ja tavoitetta on tarkasteltava uudelleen. Tämä tehtävä ei ole tarkoitettu sosiaalityöntekijää varten, vaan tarkoituksena on auttaa asiakasta pohtimaan sekä omaa että työntekijän osuutta elämäntilanteensa muutoksessa. (Kananoja 2017a, 187–192.)

Emma Rantanen (2020) selvitti pro gradu -tutkielmassaan perheen jälleenyhdistämisen esteitä ja onnistumisia perhehoidon työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa ilmeni, että merkittävänä esteenä perheen jälleenyhdistämisen prosessissa näytetään suunnitelmallisen vanhemmuustyön puute lapsen sijaishuollon aikana. Suunnitelmallisen sosiaalityön puute näkyi sekä sosiaalityöntekijän ja vanhempien välisessä yhteistyössä että eri toimijoiden välisessä yhteistyössä. (emt., 42.) Tutkimustulos viittaa siihen, että sijaishuollon aikaisesta vanhemmuustyöstä puuttuu edelleen sosiaalisen muutostyön kannalta olennaisia elementtejä. Huostaanoton perusteiden poistumiseksi ja perheen jälleenyhdistämisen mahdollistamiseksi on oleellista, että vanhemmuustyöskentely on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Vaikka huostaanoton purku ei tulisikaan mahdolliseksi, sijaishuollossa asuva lapsi hyötyy siitä, että hän tietää vanhempien olevan avun piirissä.

4.2 Sosiaalityöntekijän ja vanhemman välinen yhteistyösuhde

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja vanhemman välinen suhde kuvautuu aineistossa vaihtelevana vanhempien näkökulmasta katsottuna. Toimivaan yhteistyöhön liitetään Gauffinin (2012, 82) ja Tuovinen-Kakon (2011, 70) tutkimuksissa vanhemman arvostaminen ja kunnioittaminen, sekä vanhemman mielipiteen huomioon ottaminen lapsen sijaishuoltoa koskevissa asioissa. Pitkäsen (2011) tutkimuksessa yhteistyösuhdetta kuvataan parhaimmillaan vastavuoroisena ja vanhemmaa tukevana suhteena, jossa työntekijä tuntuu vanhemman mielestä hyvältä ja tultalta ihmiseltä. Toimivan yhteistyösuhteen syntymiseen vaikuttavina asioina nähdään vanhemman oma asenne, aktiivisuus ja tapa asettua työntekijän kanssa vuorovaikutukseen. Työntekijältä toivottavia ominaisuuksia ovat mukavuus, myönteinen asennoituminen ja lämminhenkisyys, ja työntekijän antama positiivinen palaute ja kannustaminen oikeissa kohdissa koetaan tärkeänä. (emt., 56.) Gauffinin (2012, 80) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijän jäämäkkyä, mutta joustava työtapa tuottaa asiakasvanhemmille positiivisia kokemuksia yhteistyöstä.

Toimivan asiakassuhteen syntymisen haasteina nähdään Pitkäsen (2011) tutkimuksessa vähäinen yhteistyö sosiaalityöntekijän ja vanhempien välillä. Yhteistyön toimimattomuus voi johtaa pahimmillaan siihen, että lapsi jää vanhemman elämän ulkopuolelle. (emt., 59.) Hiltusen (2015) tutkimuksen mukaan toimivan yhteistyösuhteen rakentumista vaikeuttavat yhteisen ymmärryksen löytymisen vaikeus ja äitien kokemukset petetyksi tulemisen tunteista. Äidit toivovat sosiaalityöntekijöiltä myötäelämistä ja huomaavaisuutta. (emt., 160.)

Gauffinin (2012) tutkimuksessa korostuu kokemus yhteistyön yksipuolisuudesta ja siitä, ettei yhteistyö salli aitoa vuorovaikutusta. Yhteistyötä ei nähdä tavoitteellisena, vaan vain kuulumisten vaihtamisena. Yhteistyö sosiaalityöntekijän ja äitien kanssa välillä kuvautuu vähäisenä, esimerkiksi kotikäyntejä ei enää tehdä vaikka lapset käyvät kotilomilla. Yhteistyö vaatii äideiltä aktiivisuutta, koska auttava

viranomaisverkosto on laaja, eikä sitä koordinoi kukaan. Sosiaalityöntekijältä toivotaan vanhemman aitoa kuuntelemista, aktiivisuutta tuen tarjoamisessa sekä yksilöllistä kohtaamista tasavertaisena aikuisena. (emt., 81–83.)

Vierula (2016, 210) nostaa artikkelissaan esiin vanhempien kokemuksen siitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei kunnioita eikä arvosta heitä. Työntekijän suhtautuminen asiakkaaseen näkyy monella tavalla; eleissä, ilmeissä, äänensävyssä, katsekontaktissa ja niin edelleen. Olennaista ei siis ole vain se, mitä sanotaan tai tehdään, vaan miten sanotaan ja tehdään. Asiakkaan arvostaminen ja kunnioittaminen ilmenee työntekijän tavassa olla läsnä, ja kertoo työntekijän motivaatiosta asiakkaan auttamiseksi. Motivoitunut työntekijä motivoi asiakasta muutostyöhön. (Särkelä 2001, 39.)

Aineistosta nousee esiin myös vanhempien tunne siitä, että heistä ei välitetä. Pitkäsen (2011) tutkimuksen mukaan työntekijän vähäinen kiinnostuneisuus vanhemman tarvitsemia palveluja kohtaan tuntuu vanhemman mielestä välinpitämättömyydeltä. Huostaanottoon liittyvien tunteiden käsittely ja emotionaalinen tuki nähdään vanhemman oman kuntoutumisen kannalta tärkeänä. (emt., 55.) Hiltusen (2015) tutkimuksessa äidit kertovat kokemuksista tuen ulkopuolelle jäämisestä ja siitä, että kukaan ei ollut kiinnostunut heidän voinnistaan huostaanoton jälkeen, kukaan ei välittänyt heistä. Äidit kokivat, etteivät he saaneet sosiaalityöntekijältä myötäelämistä ja läsnäoloa tukea vaikeina hetkinä. (emt. 137.) Jos asiakkaalle välittyi yhteistyössä sosiaalityöntekijän aito välittäminen ja halu olla luomassa edellytyksiä muutokseen, kokemus kunnioituksesta ja arvostamisesta, sekä toivo ja usko asiakkaan mahdollisuudesta muutokseen, yhteistyö on asiakkaalle voimaannuttava sosiaalinen kokemus (Kananaja 2017a, 185).

Sosiaalityöntekijän vaihtuminen kesken asiakasprosessiin nousee esiin yhteistyösuhteeseen negatiivisesti vaikuttavana asiana Gauffinin (2012), Pitkäsen (2011) ja Tuovinen-Kakon (2011) tutkimuksissa. Sen koetaan esimerkiksi hidastavan asioiden etenemistä ja hankaloittavan yhteistyön rakentumista ja vähentävän kuulluksi tulemisen kokemusta (Gauffin 2012, 80). Pitkäsen (2011, 77) tutkimuksessa vanhemmat nostavat esiin avun saamisen vaikeutumisen työntekijän vaihtumisen seurauksena. Tuovinen-Kakon (2011, 81) tutkimuksessa äidit tuovat esiin, etteivät he saa apua itselleen ja lapsilleen, kun uudella työntekijällä ei ole riittävästi tietoa heidän tilanteestaan. Gauffinin (2012) tutkimuksessa vanhemmat nostavat esiin myös positiivisia kokemuksia työntekijän vaihtumisesta. Uuden työntekijän koetaan syyllistävän vähemmän vanhempia, näkevän tilanteen kokonaisvaltaisemmin ja kohtelevan vanhempia aiempaa paremmin (emt., 80).

Yhteistyön vähäisyys sosiaalityöntekijän ja sijaishuollossa asuvan lapsen vanhempien välillä nousee vahvasti esiin aineistosta. Tutkimuksissa ilmenee vanhempien kokemus siitä, että huostaanoton jälkeen työskentely heidän kanssaan loppuu lähes kokonaan (Pitkänen 2011 ; Hiltunen 2015 ; Gauffin 2012 ; Tuovinen-Kakko (2011).

Räty (2019) toteaa sijaishuollon aikaisen hyvän yhteistyön edellyttävän, että lapselle ja lapsen vanhemmille annetaan riittävästi tietoa viranomaisen käytännöistä ja

sijaishuoltopaikan käytännöistä, säännöistä ja menettelyistä, ja lapselle tärkeistä asioista päätettäessä selvitetään lapsen ja vanhempien mielipide. Mielipiteen selvittäminen kuuluu hyvän yhteistyön käytäntöihin myös silloin, kun kyseessä on lapsen päivittäiseen hoitoon liittyvät asiat, jotka eivät kuulu varsinaiseen päätöksentekovelvollisuuden piiriin. (emt., 496.)

Erkkilä (2018) tarkastelee psykologian pro gradu -tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden käsityksiä ihanteellisesta työntekijä-asiakassuhteesta. Tutkimuksen tulosten perusteella Erkkilä (2018) toteaa hyvän yhteistyön olevan merkittävä tekijä ihanteellisessa asiakassuhteessa. Yhteistyö näyttäytyy rakentuvan pääasiassa asiakkaan osallisuuden ja luottamuksellisen asiakassuhteen kautta. Sosiaalityöntekijät korostavat asiakkaan omien mielipiteiden ja näkemysten huomioimisen tärkeyttä hyvän yhteistyösuhteen rakentumisessa. (emt., 45.)

Yhteistyöhön panostamalla voidaan vaikuttaa merkittävästi sijaishuollossa asuvien lasten vanhempien kokemukseen kuulluksi tulemisesta. Arvostavalla ja kunnioittavalla suhtautumisella sekä riittävällä tiedottamisella mahdollistetaan vanhempien mukana olo lapsen elämässä myös huostassaolon aikana. Hyvä yhteistyösuhte työntekijän ja asiakkaan välillä lisää asiakkaan muutosmotivaatiota, joten hyvän yhteistyösuhteen rakentamiseen kannattaa käyttää resursseja. Vaikka huostaanotto osoittautuisikin pitkäaikaiseksi ratkaisuksi, eikä perheen jälleenyhdistäminen tulisi mahdolliseksi, vanhemman ja sosiaalityön hyvä yhteistyö lisäisi lapsen sijaishuollon vaikuttavuutta.

4.3 Luottamuksen asema

Hiltusen (2015) tutkimuksen mukaan äitien on huostaanoton jälkeen vaikea ottaa tukea vastaan sosiaaliviranomaiselta, joka on tehnyt päätöksen lapsen huostaanotosta. He kertovat menettäneensä luottamuksen sosiaaliviranomaisia kohtaan huostaanoton myötä (emt., 138.) Gauffinin (2012, 61) tutkimuksessa nousee esiin, että sosiaalityöntekijää kohtaan tunnetaan vihaa, katkeruutta, pettymystä ja epäluottamusta. Tuovinen-Kakon (2011, 68) tutkimuksessa vanhemmat kuvaavat menettäneensä luottamuksen sosiaaliviranomaisiin huostaanoton tapahtuessa, koska eivät olleet saaneet sosiaalityöntekijältä selkeitä perusteluja huostaanottopäätökselle. Vierulan (2016) artikkelin mukaan täysin perusteettomaksi koettu huostaanotto voi tuottaa niin voimakasta epäoikeudenmukaisen kohtelun kohteeksi joutumisen tunnetta, että se ylläpitää vihaa lastensuojelua ja sosiaalityöntekijöitä kohtaan vielä huostaanoton päättymisenkin jälkeen. Luottamus lastensuojelua kohtaan voi kadota myös tilanteissa, jossa vanhemmat hakevat apua lastensuojelusta päihteitä käyttävälle nuorelle, mutta huostaanotosta huolimatta nuoren päihteidenkäyttö jatkuu ja jopa lisääntyy. (emt., 207–210.)

Sosiaalityössä luottamus voidaan nähdä yhteisen työskentelyn välttämättömänä edellytyksenä ja muutostyön pääomana. Luottamuksen rakentuminen ei ole helppo

asia, eikä sitä yrityksestä huolimatta aina synny. Sijoitetun lapsen vanhemmilla voi olla niin huomattavia pettymyksen kokemuksia elämässään, että toiseen ihmiseen, erityisesti viranomaiseen luottaminen ei ole heidän näkökulmastaan katsottuna kannattavaa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä puuttuu voimakkaasti perhe-elämän suojaan tehdessään päätöksen huostanotosta, ja vanhempien voi olla mahdotonta luottaa sen jälkeen lastensuojeluun instituutiona. Olennaista näissä tilanteissa on se, että päätös perustellaan asiakkaalle ymmärrettävällä tavalla ja annetaan tilaa asiakkaan tyytymättömyydelle ja kiukulle. Käytettävissä olevista valitusmahdollisuuksista on myös kerrottava asiakkaalle selkeästi. Päätöstä on oltava valmis perustelemaan asiakkuuden jatkuessa vielä uudelleen. (Kananoja 2017a, 187.)

Aineistossa kuvattiin erilaisia esteitä luottamuksen rakentumiselle. Hiltusen (2015, 139) tutkimuksessa ilmeni, että holhoava ja kontrolloiva suhtautuminen estää luottamuksen rakentumisen. Gauffinin (2012, 69) mukaan epäluottamuksen tunnetta lisäävät negatiiviset kirjaukset asiakirjoihin, ja lastensuojelun toimintakulttuurin koetaan estävän luottamuksen rakentumista. Tuovinen-Kakon (2011) tutkimuksessa nousee luottamusta heikentävänä seikkana esiin vanhempien kokemukset pakkotoimien kohteeksi joutumisesta. Huostaanoton jälkeen luottamuksen rakentuminen uudelleen koetaan vaikeana. (emt., 67.) Myös Vierula (2016) kuvaa vanhempien kokemuksia alistaviksi koetuista käytännöistä sekä vallan ja viranomaisinterventioiden kohteena olemisesta. Vanhemmilla on lisäksi kokemuksia siitä, että lastensuojelu epäilee heitä jatkuvasti eikä heitä uskota eikä kuunnella. (emt., 214.)

Kontrolli on mukana lastensuojelun sosiaalityössä, ja sitä voidaan ymmärtää, perustella ja toteuttaa eri tavoin. Kontrollin ei tarvitse olla nöyryyttävää tai alistavaa, vaan sitä voidaan toteuttaa vahvistamalla ja tukemalla asiakasta ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan. Tuen ja kontrollin yhteensovittaminen on haastavaa työtä, jossa tarvitaan erinomaisia vuorovaikutustaitoja. Myös kontrollia toteutettaessa tulee asiakasta aina kohdella kunnioittavasti ja arvostavasti sekä perustelloa tehdyt toimenpiteet ymmärrettävällä tavalla. (Kananoja 2017a, 187.)

Sosiaalityöntekijän vaihtuvuus nostetaan aineistossa esiin luottamuksen rakentumista heikentävänä tekijänä Tuovinen-Kakon (2011), Pitkäsen (2011) ja Gauffinin (2012) tutkimuksissa. Sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus erityisesti lastensuojelussa vaikeuttaa luottamuksellisen asiakassuhteen syntymistä vanhempien ja työntekijän välille. Vanhemmalle voi olla rasittavaa kertoa taas uudelle ihmiselle elämäntilanteestaan ja luottaa siihen, että yhteistyösuhde jatkuu uuden työntekijän kanssa. Vanhempi voi olla kiintynyt vanhaan työntekijään ja kokea työntekijän vaihtumisen hylkäämisenä, jolloin pettymys voi purkautua ärtyisyytenä ja jopa vihamielisyytenä uutta työntekijää kohtaan. Sekä poislähtevän että uuden työntekijän tuleekin ottaa työntekijän vaihtuminen puheeksi asiakkaan kanssa, jotta asiakkaalla on mahdollisuus purkaa tuntemuksiaan asiasta. (Kananoja 2017a, 185.)

Luottamuksen rakentumista edesauttavia tekijöitä kuvataan aineistossa eri tavoin. Gauffinin (2012, 69) tutkimuksen mukaan päihdekuntoutukseen ja työelämään hakeutumisella sekä oman asunnon vastaanottamisella pyritään saamaan

sosiaalityöntekijän luottamusta. Tuovinen-Kakon (2011) tutkimuksessa luottamussuhde koetaan tärkeänä, ja arvostuksen tunne lisää vanhempien luottamusta sosiaalityöntekijää kohtaan. Eräs äiti kuvaa luottamuksen työntekijöitä kohtaan parantuneen leirillä, jossa hän tutustui paremmin kaikkikin hänen asioitaan hoitaviin ammatti-ihmisiin yhdellä kertaa. Luottamuksen rakentumista edesauttaa vanhempien mielipiteiden huomiominen ja riittävä tiedonsaanti lapsen asioissa. (emt., 67–79.)

Luottamuksellisen asiakassuhteen rakentuminen ei tapahdu hetkessä, vaan vaatii aikaa ja vaivannäköä kaikilta osapuolilta. Luottamuksen puuttumisen vaikutuksia kuvataan aineistossa sekä vanhemman toipumisen että lapsen näkökulmasta. Hiltunen (2015) toteaa luottamuksen menettämisen hidastavan merkittävästi vanhemman voimaantumista ja eheytymistä. Vanhemmat ajautuvat salaamaan epäonnistumisia sosiaalityöntekijöiltä seurausten pelossa, ja salaaminen hidastaa toipumisprosessia. (emt., 139–140.) Vierulan (2016, 213) tutkimuksessa luottamus näyttäytyy tärkeänä äidin tunneristiriitojen lievittämisessä ja mahdollistaa näin osaltaan äidin pysymisen läsnäolevana lapsen elämässä.

Maija Mänttari-van der Kuip (2022) tarkastelee artikkelissaan lastensuojelun ammattilaisen työtä ja työoloja toimintamahdollisuuksien viitekehyksestä. Artikkelissa todetaan resurssien niukkuuden asettavan haasteita työntekijän mahdollisuuksille rakentaa ja ylläpitää luottamuksellisia asiakassuhteita. Sijaishuollon sosiaalityössä suuri asiakasmäärä vähentää luottamuksellisen asiakassuhteen muodostamisen mahdollisuutta niin sijoitettuna olevaan lapseen kuin hänen vanhempiinsakin. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta luottamuksellinen asiakassuhde on kuitenkin oleellinen asia. (emt., 35.)

Sosiaalityön asiakasmitoituksesta säädetään lastensuojelulaissa siten, että vuonna 2022 sosiaalityöntekijällä on saanut olla vastuullaan enintään 35 lasta, ja vuoden 2024 alusta enintään 30 lasta. Asiakkaiden tilanteiden ollessa erityisen vaativia, suositellaan määräästä poikkeamaan jopa 25 lapsesta alaspäin. Lainsäädännöllä pyritään näin vaikuttamaan siihen, että lapsen asiosita vastaava sosiaalityöntekijällä olisi riittävästi aikaa kaikkiin niihin työtehtäviin, joita virkavastuu häneltä edellyttää. Sijaishuollossa suunnitelmallinen ja tavoitteellinen vanhemmuustyö on yksi näistä tehtävistä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Aineiston perusteella voidaan sanoa, että sijaishuollon aikaisessa vanhemmuustyössä on puutteita työn suunnitelmallisuudessa ja tavoitteellisuudessa. Sijaishuollon aikainen vanhemmuustyö näyttäytyy sirpaleisena ja koordinoimattomana. Huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi, jonka tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Vanhemmat tarvitsevat tukea siihen muutokseen, jota heiltä edellytetään voidakseen tarjota lapsilleen turvallisen ja vakaan kasvuympäristön. Tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat sosiaalisen muutostyön peruselementtejä, jotka edesauttavat asiakkaan muutosmotivaatiota. Lastensuojelulaki asettaa veloitteen tähän suunnitelmallisuuteen vanhemmuuden tukemisen suunnitelman muodossa. Tutkielman aineiston perusteella tämä suunnitelma tehdään kuitenkin vain pienelle osalle sijoitettujen lasten vanhemmista. Ovatko työntekijäresurssit niin niukat, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän aika ei riitä vanhemmuuden tukemiseen lain edellyttämällä tavalla? Pitkään odotettu asiakasmitoitus on saatu lastensuojelun sosiaalityöhön, ja sen vaikutukset nähdään tulevaisuudessa. Lastensuojelussa on viime vuosikymmeninä korostettu lapsikeskeisyyttä ja lapsilähtöisyyttä. Onko mahdollista, että kun lapsi on nostettu työskentelyn keskiöön, sijaishuollossa se on tarkoittanut biologisten vanhempien unohtumista työskentelyn ulkopuolelle?

Suunnitelmallisen ja tavoitteellisen työskentelyn lisäksi asiakkaan ja työntekijän välinen hyvä yhteistyösuhde toimii muutoksen mahdollistajana. Hyvän yhteistyösuhteen rakentuminen vaatii aikaa ja vaivannäköä kaikilta osapuolilta. Aineistosta nousee esiin vanhempien kokemus siitä, että tapaamisia lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa on vähän, ja tiedonsaanti lapsen asioissa on puutteellista. Vanhemmilla on kokemuksia työntekijän välinpitämättömyydestä sekä kunnioituksen ja arvostuksen puutteesta. Asiakkaan arvostaminen, kunnioittaminen ja empaattisuus ovat ehdottomia edellytyksiä eettiselle sosiaalityölle. Lytätty ja alistettu asiakas ei motivoidu elämäntilanteen muutokseen.

Huostaanotettujen lasten vanhempien luottamuksen saavuttaminen on jo lähtökohtaisesti haastava tehtävä. Aineistosta nousee esiin luottamuksen puute lastensuojelua kohtaan. Luottamuksen rakentumista voidaan kuitenkin edistää

esimerkiksi huomioimalla vanhempien mielipiteet ja tiedottamalla heitä riittävästi lasta koskevissa asioissa. Myös tehtyjen toimenpiteiden perusteleva ymmärrettävällä tavalla lisää luottamusta lastensuojelun sosiaalityötä kohtaan.

Suomen lastensuojelun kentällä otetaan enenevässä määrin käyttöön systemisen lastensuojelun toimintamalli. Siinä yhdistyvät luottamukseen perustuva moniammatillisesti toteutettava systeminen vuorovaikutustyö, lapsen suojeleminen vaikeissa perhetilanteissa, sekä virkavastuulla tapahtuva julkisen vallan käyttö. Toimintamalli tuo systemisen ja perheterapeuttisen ajattelun, välineet ja rakenteet lastensuojelun käyttöön. Siinä lapsi, perhe, sosiaalityöntekijät, perheterapeutti ja muut ammattilaiset tai läheiset etsivät yhdessä perheen tilanteen taustalla vaikuttavia tekijöitä ja etsivät rakaisuvaihtoehtoja tilanteeseen. Yhteisellä pohdinnalla saadaan aikaan pysyviä ja positiivisia muutoksia. Työskentelyn ytimessä on kunnioittava, keskustelevalle ja ratkaisukeskeinen vuorovaikutus, ja lähtökohtana koko perheen kokemukset. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Uskon systemisen toimintamallin tuovan sijaishuollon aikaiseen vanhemmuustyöhön lisää ulottuvuuksia. Vanhemmat ovat osa lapsen luonnollista systeemiä, jossa kaikki osat vaikuttavat toisiinsa. Systemisessä toimintamallissa vanhempien tilanteen huomioiminen osana lapsen kokonaistilannetta mahdollistuu paremmin kuin nykyisessä toimintamallissa. Uskon vanhempien mahdollisuuksien motivoitua kohti pysyviä muutoksia lisääntyvän toimintamalliin siirtymisen myötä.

Sijaishuollon asiakasmäärät ja erityisesti kustannukset ovat jatkaneet nousuaan Suomessa. Huostaanotto ja sijaishuolto turvaavat viime kädessä lapsen oikeuden turvalliseen elinympäristöön, kasvuun ja kehitykseen silloin kun vanhemmat eivät siihen syystä tai toisesta kykene. Tästä lapsen oikeudesta on huolehtittava, eikä huostaanottoja tule lopettaa vain kustannusten säästämiseksi. On kuitenkin tilanteita, joissa perheen jälleenyhdistäminen olisi mahdollista, mikäli vanhemmuustyö toteutettaisiin nykyistä laadukkaammin. Tämä vastaisi lain vaateeseen ja olisi myös inhimillisesti katsoen oikeudenmukaista.

Siinä sijaishuollon sosiaalityön yksikössä, jossa työskentelen, siirrymme systemiseen toimintamalliin vuoden 2023 aikana. Toimintakulttuurin muutos vie aikaa ja vaatii paitsi lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden, myös esihenkilöiden ja johdon sitoutumista muutokseen. Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen tulevaan muutokseen kiireellisen arjen pyörteissä vaihtelee innostuneesta vastustukseen. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tarkastella toimintakulttuurin muutosta ja sen vaikutusta sijaishuollon aikaiseen vanhemmuustyöskentelyyn joko sosiaalityöntekijöiden tai sijaishuollossa asuvien lasten vanhempien näkökulmasta.

LÄHTEET

- Aaltio, Iiris & Puusa, Anu. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 177–188.
- Erkkilä, Hanni. 2018. Ihanteellinen työntekijä-asiakassuhde lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskusteluiden valossa. Itä-suomen yliopisto. Kasvatustieteen ja psykologian laitos. Pro gradu.
- Gauffin, Katri. 2012. Sijaishuollon aikainen sosiaalityö äitien kokemana. Turun yliopisto.
- Heinonen, Eveliina. 2018. Adoption asema lastensuojelussa: Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/2018. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/LSKL_adoptio_julk_0499_LR-2.pdf. Luettu 11.10.2022.
- Hiltunen, Tarja. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantumisen. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 541.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. 15–17-painos. Helsinki: Tammi
- Hämeen-Anttila, Lotta. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 214–240.
- Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo. 2002. Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä: Korpiljyvä Kustannus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5891-6>. Luettu 2.12.2022.
- Juhila, Kirsi. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Kananoja, Aulikki. 2017a. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 169–189.
- Kananoja, Aulikki. 2017b. Sosiaalityön lähivuosien kasvavat haasteet. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 440–448.
- Karjalainen, Pekka. 2017. Aikuissosiaalityö. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 249–252.
- Kotkavirta, Jussi. 2000. Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mänttari-van der Kuip, Maija. 2022. Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 30(1), 21–43. <https://doi.org/10.30668/janus.107864>
- Pitkänen, Miia. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26, 2011.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu. 2020. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 166–168.
- Pösö, Tarja. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65–82.

- Pösö, Tarja. 2016. Johdanto. Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto- lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7-30.
- Raatikainen, Eija. 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rantanen, Emma. 2020. Perheen jälleenyhdistämisen esteet ja onnistumiset perhehoidon työntekijöiden näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön laitos. Pro gradu.
- Raunio, Kyösti. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Räty, Tapio. 2019. Lastensuojelulaki- Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Salminen, Ari. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Lastensuojelu. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.stat.fi/til/lasuo/> Luettu 2.9.2022.
- Sijaishuollon asiakassuunnitelma. 2022. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-asiakassuunnitelma>. Luettu 10.10.2022.
- Särkelä, Antti. 2011. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Systeminen toimintamalli lastensuojelussa. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeminen-toimintamalli-lastensuojelussa>. Luettu 6.1.2023.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudostettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuovinen-Kakko, Tarja. 2011. Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Lapin yliopisto.
- Valtioneuvosto. 2022. Lastensuojelun kokonaisuudistuksen tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja kehitys. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lastensuojelun-kokonaisuudistuksen-tavoitteena-on-turvata-lasten-hyvinvointi-ja-kehitys>. Luettu 6.1.2023.
- Vanhempien tukeminen sijaishuollon aikana. 2022. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteistyo-vanhempien-kanssa#vanhempien%20tukeminen%20sijoituksen%20aikana>. Luettu 10.10.2022.
- Vierula, Tarja. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto- lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 196-218.
- YK (2011) Lapsen oikeuksien komitea 57. istunto Lapsen oikeuksien komitea CRC/C/FIN/CO/4* . <https://um.fi/documents/35732/48132/suomeksi/> Luettu 11.10.2022.

LIITTEET

LIITE 1: HAKUKONEIDEN TUOTTAMAT TULOKSET

Tieto- kanta	Hakuter- mit	Haku pvm	Viit- teet	Va- linta: saata- vuus	Valinta: otsikko ja tutki- muksen taso	Valinta: sisällys- luettelo ja tiivis- telmä	Lopul- liset viitteet
Melinda	Huos- taanotto	25.9.2022	1398	28	3	3	3
Melinda	Sijais- huolto	25.9.2022	1411	17	2	2	2
JYKDOK- kirjaston kokoel- mat	Huos- taanotto	25.9.2022	241	84	3	2	2
JYKDOK- kirjaston kokoel- mat	Sijais- huolto	25.9.2022	16	7	2	2	2
Janus- lehti	Huos- taanotto	25.9.2022	46	46	6	1	1
Janus- lehti	Sijais- huolto	25.9.2022	15	15	2	2	0
Arto/ verkossa saatavat	Huos- taanotto	25.9.2022	41	41	3	1	1
Arto/ verkossa saatavat	Sijais- huolto	25.9.2022	34	2	0	0	0

Lopulliset viitteet: 11

Näistä huomioitu päällekkäiset osumat -> lopulliset lähteet: 5

LIITE 2: LOPULLISTEN VIITTEIDEN KOKOAVA TAULUKKO

Tutkimuksen tiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimuksen aineisto	Keskeisimmät tutkimustulokset
<p>Sijaishuollon aikainen sosiaalityö äitien kokemana</p> <p>Gauffin, Katri, 2012</p> <p>Turun yliopisto Sosiaalitieteiden laitos Lisensiaatintutkimus</p>	<p>Kartoittaa huostaanotettujen lasten äitien kokemuksia sijaishuollon aikaisesta sosiaalityöstä.</p>	<p>Huostaanotettujen lasten äitien yhdeksän haastattelua</p>	<p>Kokemukset sijaishuollon aikaisesta sosiaalityöstä pääosin negatiivisia.</p> <p>Lastensuojelulain mukainen tavoite suunnitelmallisesta työskentelestä huostassaolevan lapsen vanhemman kanssa ei toteudu.</p> <p>Vanhemman kuntoutuminen perheen jälleenyhdistämisen mahdollistamiseksi jää äitien omalle vastuulle.</p>
<p>Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen</p> <p>Hiltunen, Tarja, 2015</p> <p>Jyväskylän yliopisto Väitöskirja</p>	<p>Kartoittaa minkälaisen sisällön äidit antavat elämälleen ennen ja jälkeen huostaanoton ja minkälaista tukea äidit saivat huostaanottoprosessin aikana. Selvittää mitkä tekijät vahvistivat ja mitkä heikensivät äitien voimaantumista</p>	<p>Huostaanotettujen lasten äitien 19 haastattelua.</p>	<p>Huostaanotto muutti naisten kokemusta äitiydestä sekä kielteisesti että myönteisesti. Äidit kokivat, että tuen ja avun saaminen jäi heidän oman aktiivisuutensa varaan.</p> <p>Äidit kokivat tuen vastaanottamisen vaikeaksi erityisesti huostaanoton jälkeen.</p> <p>Äitien voimaantumista haittasi luottamuspula</p>

	ja eheytymistä sijoituksen aikana.		sosiaalityöntekijää kohtaan.
Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanotoissa Pitkänen, Miia, 2011 Tutkimusraportti	Kartoittaa lasten vanhempien kokemuksia oman kuntoutumisen tukemisesta lapsen sijaishuollon aikana. Selvittää, kuinka lastensuojelun palveluita tulisi vanhempien näkökulmasta kehittää, jotta ne vastaisivat paremmin vanhemman kuntoutumisen tukemiseen lapsen sijoituksen aikana.	Huostaanotettujen lasten vanhempien 14 haastattelua.	Vanhemman kuntoutumisen tukemisella on vähäinen rooli lapsen sijoituksen aikana. Vanhemmille tarjottu ammatillinen tuki ja moniammatillinen yhteistyö on pirstaleista. Avun saaminen vaatii vanhemmalta runsaasti omaa aktiivisuutta. Vanhemmat toivoivat systemaattisempaa tuen tarjoamista ja työskentelyä myös vanhempien kanssa sijoituksen aikana.
Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä Tuovinen-Kakko, Tarja, 2011 Lisensiaatintutkimus	Tarkoituksena selvittää, millälaisia muutoksia huostaanotto tuo äitiyden ylläpitämiseen.	Aineistona on huostaanotettujen lasten äitien viisi haastattelua	Huostaanotto aiheuttaa äitiydessä muutoksia, ja tässä muutoksessa äidit tarvitsevat tukea ja apua. Äideillä on paljon voimavaroja, joita lastensuojelussa olisi hyvä tunnistaa ja osata käyttää hyödyksi. Äidit kokevat ulkopuolisuuden tunnetta huostaanoton jälkeen. Äidit kokivat luottamuksen rakentamisen sosiaalityöntekijään vaikeana.

<p>Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä</p> <p>Vierula, Tarja, 2016</p> <p>Artikkeli teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto- lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 196-218.</p>	<p>Tarkastella huostaanoton tuottamia muutoksia vanhempien henkilökohtaiseen elämään.</p>	<p>Huostaanotettujen lasten vanhempien 16 kerronnallista teemahaastattelua</p>	<p>Huostaanotto käynnistää monitahoisia suhteita ja prosesseja vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Prosessien muotoutumiseen vaikuttavat sekä vaihtuvat olosuhteet että ympäristön ja prosessiin osallistuvien välinen vuorovaikutus. Huostaanottojen vaikutukset ovat moniulotteisia ja ennakoimattomia. Huostaanotto merkitsee vanhemmille lapsen menetystä ja sen uhkaa sekä näihin liittyviä emotionaalisia prosesseja. Vanhemmat kokevat huostaanoton eri tavoin, joten tarjottava tuki ja sen muodot sekä ajankohdat tulee kohdentaa yksilöllisesti.</p>
---	---	--	--